

ДИАЛЕКТОЛОГІЯ

Я. С. Білик (Вінниця)

УДК 800.87

ЛОКАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ З ПРИЙМЕННИКОМ *в (у)* У СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРКАХ: СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ

Серед актуальних проблем теорії синтаксису досі займає важливе місце і становить значний інтерес і в теоретичному, і в практичному плані проблема словосполучення. На діалектному рівні, зокрема в східностепових говірках, синтаксис залишається ще недостатньо описаним. Як необхідність визначаємо поглиблене вивчення дієслівних конструкцій, установлення їхньої семантики та структури. Питання функціонування дієслівних словосполучень з локативними відношеннями в різних говірках неодноразово були предметом вивчення. Помітними є спроби детально описати синтаксичні особливості локативних словосполучень прийменникового й безприйменникового типу в східнословобожанських говірках [Сердюкова 2002], особливості синтаксису українських говірок Нижнього Подністров'я [Дзендзелівський 1955]. Дослідники розглядали прийменникові конструкції українських східнополіських говірок [Железняк 1989], прийменникові конструкції напрямку руху в українських говірках Буковини [Слинько 1968], особливості говірок східних районів Харківської області [Лисиченко 1955], Брюховицького району Львівської області [Приступа 1957] та Чорнобильської зони [Говірки 1999] тощо.

Важливу інформацію про синтаксичні конструкції, прийменники та сполучники подано в „Атласі української мови” та регіональному атласі українських говірок Північної Буковини К. Германа. Деякі питання про особливості синтаксичних структур окремих діалектів розглянуто в працях Г. Шила, В. Ващенко, В. Шимановського, І. Верхратського та ін. [Бевзенко 1980].

Питання дослідження дієслівних словосполучень з локативними відношеннями в східностепових говірках на сьогодні й досі залишається актуальним і маловивченим.

Метою статті є опис прийменникових дієслівних конструкцій з просторовими семантичними відношеннями в східностепових говірках Донеччини, зокрема з прийменником *в (у)* у структурно-семантичному та функціональному аспектах. Завдання статті – подати структурно-семантичну та функціональну характеристику прийменникових просторових дієслівних словосполучень з іменними компонентами в східностепових говірках. Об'єкт дослідження – матеріал, зібраний до трагічних подій у 2014 році в 110 населених пунктах Донецької області.

Локативну синтаксему переважно вживають при дієсловах власне локативних, локативних дієсловах процесу і локативних дієсловах дії. Характерну рису цих дієслів становить „наявність у їх структурі локативного постфікса (прийменника), який диференціює лексичні значення дієслів і викликає семантичну й морфологічну варіантність локативних субстанціальних синтаксем” [Вихованець 1992]. Морфологічними варіантами локативної синтаксеми є родовий (Р. в.), знахідний (З. в.) та орудний (О. в.) відмінки.

Опорними членами словосполучень із прийменниками просторового значення є дієслова різних лексичних груп, серед яких особливо активні дієслова руху, фізичної дії, місцезнаходження, перебування, стану. Залежні їх компоненти – іменники просторової та конкретно-предметної семантики, значно рідше в цій функції використовують особові займенники та субстантивні прикметники.

Конструкції, у яких *в (у)* виконує функцію виразника місця за особою, найширше представлені в досліджуваних говірках.

Залежними компонентами в конструкціях з локативними відношеннями є іменники в знахідному, місцевому, зрідка родовому відмінках, уживані при різноманітних дієсловах, зокрема:

а) при дієслові *бути* із значенням буття, перебування, знаходження когось (чогось) десь, у когось: *була у се^нтри*; *була у Горловк^і*; *були в хат^і*; *були в па^солку*; *була у двор^і*; *була в кон^сервному завод^і*; *були в город^і*; *були в Дон^бас^і*;

б) при різноманітних дієсловах стану й чинності типу *жити*, *найти*, *їїхати*, *робити*, *забрати* тощо: *жила у мами*; *жила в свек^рухи*; *забрала у т^{от}ки*; *ос^ігнувалис^я у роди^чів*; *жила в чу^жих л^удей без ни^чого*; *жили в ха^тах*; *жили в ку^точку*; *жили о^там у ба^би Ку^лини*; *жила в бра^та*; *поча^ла ро^бити у бри^гад^і*; *забрала в Май^аки*; *найшли в ар^тіл^і*; *по^мітив в йа^ру*; *к^лали в ча^вун*; *ро^бив у за^вод^і*; *їїли в сад^ку*.

Для вираження просторових відношень близькості конструкції з прийменником *в (у)* + Р.в. уживають рідко. Такі словосполучення замінюють переважно структурами з прийменниками *коло*, *біля*, *край*: *поставили у сто^ла*; *залишили у став^ка*; *ро^била у т^{от}ки*; *с^іла у хати*; *стала у йа^ми*; *ла^гли у сто^га с^іна*, пор.: *с^ід^ів коло гру^ши*; *спала біля н^ічки*; *найшла край го^рода*.

При назвах істот прийменник *в (у)* + Р.в. ніколи не позначає просторову близькість, його функція в такому випадку наближається до присвійної: *у су^сідів завжди повно зби^раїец^я на^роду*; *ночу^вали в нас*; *наро^дилас^я в них д^евочка*; *по^була в д^іректора*; *гост^увала у д^ітей*.

Серед аналізованих конструкцій з *в (у)* + З.в. при дієсловах руху, переміщення, зміни, стану, спрямованої чинності найширше представлені в досліджуваних говірках конструкції з просторовими відношеннями ілативного характеру, тобто дія спрямована в середину

якогось об'єкта чи простору: *по'їхали в 'друге си'ло; п'їш'ла в мага'зин; за'суне"м у п'їч; 'с'в'ат'ат' в 'церкв'ї; 'вит'ане"м у м'їш'ки; бу'ло 'брали у 'хату.*

У словосполученнях з прийменником *в (у)*, опорними членами яких є дієслова з префіксом *в-* (*у-*), просторове спрямування ілативного (досяжного) характеру може бути виражене як за допомогою прийменника *в (у)*, так і за допомогою одноіменного префікса, який виконує функцію оформлення значення дії, спрямованої в межі певного простору чи всередину предмета: *в'їйш'ли в д'їм; всту'пила в 'хаи'ї; 'виставила у са'рай.*

Залежні іменники на позначення обмеженого відрізка простору або отвору з *в (у) + З.в.*: *'вскочив в'їк'но; п'їшов у 'двер'ї* можуть вживатися також у структурах з прийменниками *'через, скр'їз' + З.в.*: *'вил'їз 'через в'їк'но; прої'шов кр'їз' калитку.*

Саме *в(у) + З.в.* використовують у більшості східностепових говірок для увиразнення ілативного значення в конструкціях з підпорядковуваними іменниками, що позначають різноманітні просторові об'єкти, населені пункти, установи, підприємства й організації, деякі види транспортних засобів (*се"ло, ваго'н'етка, 'школа го'род, 'церква, д'їм, клуп^о, танк* і под.), які у функції власне просторовій, без підкреслення ілативності, вживаються в інших формах, зокрема *на + З.в., до + Р.в.*, напр.: *'лаз'ат' у чу'ж'ї го'роди; скла'дали в:аго'н'етки; 'брали в:аго'н'етки; 'стройіли в па'с'олку; п'їде"м у клуп^о; і'ду в 'школу; хо'дила в 'друге се"ло; повийі'дали со'бак в Рос'товс'к'їй 'област'ї; хо'дили в 'друге се"ло за с'їм к'їло'метр'ів.*

Просторові відношення між дією і предметом або в межах відкритого простору чи середовища, всередині якого відбувається дія або щось знаходиться, репрезентують конструкції з *в (у) + М.в* іменників-назв будівель, споруд, організацій, установ, підприємств, місцевостей, населених пунктів, площ різноманітного розміру тощо. Опорними членами є дієслова руху, стану, перебування та будь-якої дії, локалізованої в певних межах, на що вказують залежні іменники: *в са'райї шахва'нер пос'тавили; куп'л'али в мага'зин'ї 'т'їки канх'вети; 'плавала в 'мор'ї; понаки'дала в 'хат'ї; прода'вали у 'Харков'ї; пропус'каїут' у 'другому 'кур'їн'ї.*

Іменники непросторової семантики в *М.в.*, поєднуючись з дієсловами конкретної дії, позначають місце перебування: *був у 'царс'кому пол'ку; прац'у'вав у га'зет'ї; жи'ла в не'вол'ї; сл'ужив в 'арм'її.* Ці словосполучення протиставляються конструкціям із *З.в.*, які виражають локативні відношення, дія яких спрямована всередину об'єкта чи простору (*перебу'вала в се"л'ї – 'кинула у ко'лод'аз'*), однак при дієсловах стану або слабовиявленого руху (*си'д'їт', хо'ват', л'а'г'ти, 'ставит'* та ін.) *З.в* і *М.в.* постають як еквіваленти, виражаючи направлення дії в межі будь-якого простору чи середовища: *хо'ват' у 'погр'їб – си'д'їти в к'їм'нат'ї; л'а'гла в 'л'їжко – пол'а'гали*

спати в тра^в'і; пос^тавив у ст^{іл} – ос^тавили в ст^{ол}'і; винесла у холо^дил'ник – зак^ривс'а в с^{ін}'ах; по^їїхала у м^{'і}сто – поселилис'а в Староми^лхайл'івк'і.

Поширеними префіксами аналізованих дієслів з прийменником в(у) є про-, за-, при-, меншу функціональну активність мають префікси ви-, пере-: про^були у моло^дого; про^ходив в ц^{'о}му м^{'і}ст'і; про^живав у Грес'і; заб^рала в Пол^таву; за^св'іти^ємо у т'ій хат'і; зай^їшли в се^ло; при^їїхали в це се^ло; при^єход'ат' у дв'ір; прибу^ли в ка^лмарс'ку ш^колу; при^єгла^шайут' у хату; приї^їжд^жав в нас'олок; ви^возили в Мар'іупол'; вис^єп^єнали в тор^бу; ви^єси^єпали в ступу; ви^єси^єпали зе^р'но у реше^то; вип'і^кайец':а в кожн'ій хат'і; виї^їхали у се^ло Ва^сил'івку; переночу^вали у се^л'і; пере^їїхали в Ново^с'оловку; пере^їїхат' жит' в Пол^таву.

Ілативне значення передається найвиразніше з найбільш загальним значенням місткості, зокрема:

а) назв різноманітного посуду й тари, які самі по собі виконують роль об'єкта, що містить усередині себе невеликий, але обмежений простір, а також приміщень, будівель, споруд тощо: хата, дв'ір, ку^р'ін', ку^ток, скрин'а, м'ішок, ста^кан, н'іч і под.: кла^дут' у гли^боку миску; скла^дадли^є у ма^к'іте^рку; рости^лрайемо час^ник с':іл':у у ступн'і; удари^в у хран'тон; пе^рре^їїшли в хату та^д'і; ки^нули в нашому дво^р'і; скла^дали в скрин'ку; хо^вали у са^рай;

б) назв підвищень або заглиблень на поверхні землі штучного походження чи на якихось інших предметах типу д'іра, йама, ко^лод'аз', копанка тощо: ро^били в су^роб'і йа^му; на^дайут' в йа^му; ловит' рак'ів у став^ку; спу^стилис'а в балку; хо^вали в йа^му; добу^вали в копанках; ре^шила по^л'ізти в ша^хту; ро^бив в ша^хт'і;

в) назв невеликих рослинних, камінних і под. територій, переважно зроблених руками людини типу са^док, жи^то, кур'ган і под., які у формі в (у) + 3.в. при відповідних дієсловах мають ілативне значення: хо^валис'а на кла^до^вишч'і; бро^дили в по^садках; захо^вавс'а в куку^ррузу; н'іш^ла в сад.

У просторові відношення вступають також небагато іменників на позначення саме природних назв впадин і заглиблень, а також водних просторів на поверхні землі, назв рослинних, камінних і под. масивів, інколи абстрактних просторових понять типу верх, низ, і под., де прийменник в (у) вказує на загальний напрямок поширення дії, позначуваного відповідним іменником у Р.в. або М.в.

Значення ілативності тут не виключається, воно має своє відповідне місце й передається найвиразніше з найбільш загальним значенням направлення в середину чогось, зокрема:

а) назвами природних впадин і заглиблень, а також водних просторів на поверхні землі (море, рі^чка, балка, яр, тощо) при дієсловах руху: пла^вала в мор'і; вики^дали в рі^чки; зали^шили в балц'і; св'ати^єц':а в став'ках / рі^чках / ка^лонках;

б) назвами рослинних, кам'яних і под. масивів (долина, гай, степ і под.): *б'ігала в степ од л'удей; направл'алис' в л'іс; страшно було входити в низину; п'ішла у степ; вивезли на кон'ах в степ; пололи в степу; захо'валис' а в тра'в'і; копали у жит'і;*

в) назвами абстрактних просторових понять (б'ік, небо, далина, дорога, к'інец', глиб, пут', св'іт і под.): *кинув в б'ік; подививс' а в небо; знайшли д'іру в дороз'і.*

Опорними членами структур аналізованого типу можуть бути дієслова, не пов'язані із значенням руху, але під впливом применниково-іменникових компонентів вони набувають відтінку спрямованості дії (іменники типу *пут', дорога, дал'* і т. ін. називають просторовий відтінок, який необхідно подолати, щоб досягти кінцевого пункту руху): *послалли в Одесу; кричали в пол'і; поблагословила в дорогу; вир'адила в пут'.*

Локативні словополучення з прийменником *в (у)* виражають диференціацію щодо просторового орієнтира, а саме:

- дію, спрямовану всередину певного об'єкта або простору: *гахнула туди в д'ім; поховалис' а в погр'іба; вимочували в р'іч'і; стоїала в балк'і; зб'ігалос' а в одну балку; зби'рали у це'берку;*

- дію у функції наближення в напрямку до орієнтира: *п'ішли в іншу сторону; п'ідем зам'іж в йа'ку сторону; го'ни ко'рову в чере'ду; послав у школу; йдут' у гост'і; йдут' у церкву; йіде'м у л'еву сторону; вирушали в пут'; ходила в друге се'ло;*

- дію, спрямовану в межі конкретної території, населеного пункту або предмета взагалі, з так званним „уявним проникненням всередину”: *п'ішла у хозу; перекинули у Ок'т'абрс'ке; заб'рали у Новоеконо'м'ічне; почали жит' в оку'пац'ії; зустр'іти в са'мому город'і; осталис' а в Ново'оловц'і; робилос' а у садку; по'пала в горн'ромоч.*

Дієслова руху, поєднуючись із З.в. множини іменників-назв істот, утворюють синтаксично нерозкладні словосполучення, які виконують предикативну функцію: *п'ішла в найми; вийшла в л'уди; п'ішов у солдати; в'ід:ала сво'го сина в ученики до майстра.* На основі структур з локальним відношенням із З.в. внаслідок переосмислення просторових відношень на основі метафоричних уявлень виникають фразеологізми: *за'пала в душу; не л'ізла б у душу; вскочив в халепу; вр'ізalas' в серце.*

Передача локативного значення структурами з *в(у) + З.в.* і *в(у) + М.в.* характерна для більшості українських говірок. Широко репрезентовані вони в східнословобожанських, середньополіських, середньоадніпряньських, буковинських говірках. Конструкції з *в(у) + Р.в.* у функції з об'єктно-просторовим відношенням, широко побутують у південнокарпатських говірках [Добос 1972: 17] і як стійка архаїчна синтаксема в східнополіських говірках, на позначення найбільшої близькості [Железняк 1989: 5 – 6]. Фонетичний варіант прийменника

в як *в'і* на позначення місця дії властивий говіркам Львівської області [Приступа 1957: 116].

Отже, аналіз досліджуваних говірок показав, що дієслівні конструкції з прийменником *в (у)* виражають диференціацію щодо просторового орієнтира, зокрема дію, спрямовану всередину певного об'єкта або простору: *гахнула туди в д'ім; поховалис'а в погр'іба*; дію у функції наближення в напрямку до певного орієнтира: *п'ішли в інишу сторону; йїде^м у л'еву сторону*; а також дію, спрямовану в межі конкретної території, населеного пункту або предмета взагалі, з т. зв. „уявним проникненням всередину”: *перекинули у Ок'т'абрс'ке; поча^{ли} жит' в оку^{пац}'її*.

Залежними компонентами в конструкціях з локативними відношеннями є іменники в знахідному, місцевому, зрідка родовому відмінках, уживані при різноманітних дієсловах, проте для вираження просторових відношень близькості конструкції з прийменником *в (у)* + *Р.в.* використовують рідко. Такі словосполучення замінюють переважно структурами з прийменниками *коло, біля, край*: *поставили у стола*, пор.: *с'ід'ів коло груши; спала біля н'ічки; найшла край города*. При назвах істот прийменник *в (у)* + *Р.в.* ніколи не позначає просторову близькість, його функція в такому випадку наближається до присвійної: *у сус'ід'ів завжди повно збирайец'а на роду*.

Найширше представлено в досліджуваних говірках конструкції з *в (у)* + *З.в.* на позначення просторового відношення ілативного характеру, коли дія спрямована в середину якогось об'єкта чи простору: *поїхали в друге с'іло; за^{суне}м у н'іч*. Дієслова руху, поєднуючись із *З.в.* множини іменників-назв істот, утворюють синтаксично нерозкладні словосполучення, які виконують предикативну функцію: *п'ішла в найми; п'ішов у сол'дати*.

Новизна й перспективи щодо подальших розвідок у цьому напрямку зумовлені тим, що матеріали можуть бути використані для подібних досліджень дієслівних словосполучень інших ареалів української діалектної мови, а висновки та результати аналізу знайдуть застосування під час опрацювання загальнотеоретичних проблем діалектології, висвітлення питань розвитку прийменникових або безприйменникових конструкцій діалектної мови, а також у курсах української діалектології та історії мови, у відповідних спецкурсах.

Література

- Бевзенко 1980** – Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К.: Вища шк., 1980. – 245 с.; **Вихованець 1992** – Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.; **Говірки 1999** – Говірки Чорнобильської зони: системний опис / П. Ю. Гриценко, Г. В. Воронич, Л. І. Дорошенко та ін. – К.: Довіра, 1999. – 271 с.; **Дзендзелівський 1955** – Дзендзелівський Й. О. Спостереження

над синтаксисом українських говірок Нижнього Подністров'я / Й. О. Дзендзелівський // Діалектологічний бюлетень. – 1955. – № 5. – С. 71 – 73; **Добош 1972** – Добош В. І. Синтаксис українських південнокарпатських говорів (прийменникові конструкції) : текст лекцій / В. І. Добош. – Ужгород, 1972. – 44 с.; **Железняк 1989** – Железняк Н. Г. Предложные конструкции в украинских восточнополесских говорах : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.02 „Языки народов Российской Федерации” / Н. Г. Железняк. – К., 1989. – 17 с.; **Лисиченко 1955** – Лисиченко Л. А. Особенности говоров восточных районов (Купянского и Двуречанского) Харьковской области : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.02 „Украинский язык” / Л. А. Лисиченко – Х., 1955. – 14 с.; **Приступа 1957** – Приступа П. І. Говірки Брюховицького району Львівської області / П. І. Приступа. – К., 1957. – 136 с.; **Сердюкова 2002** – Сердюкова Т. І. Локативні та темпоральні синтаксеми в українських східнословобожанських говірках : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Сердюкова Тетяна Ігорівна. – Запоріжжя, 2002. – 197 с.; **Слинько 1968** – Слинько І. І. Історичний синтаксис української мови за пам'ятками XIV – XVIII ст. (часові звороти) : навч. посіб. / І. І. Слинько. – Чернівці, 1968 – 88 с.

Білик Я. С. Локативні конструкції з прийменником *в (у)* у східностепових говірках: семантика і функції

Статтю присвячено розгляду дієслівних словосполучень з локативними семантичними відношенням з прийменником *в (у)* у східностепових говірках Донеччини. Залежними компонентами в конструкціях з локативними відношеннями є іменники в знахідному, місцевому, зрідка родовому відмінках, уживані при різноманітних дієсловах, зокрема при дієслові *бути* зі значенням буття, перебування, знаходження когось (чогось) де, у когось, а також при різноманітних дієсловах стану й чинності (жити, знайти / віднайти, їхати, робити, забрати тощо). Для вираження просторових відношень близькості конструкції з прийменником *в (у)* + Р.в. використовують рідко. Такі словосполучення замінюють переважно структурами з прийменниками *коло, біля, край*. Дієслова руху, поєднуючись із З.в. множини іменників – назв істот, утворюють синтаксично нерозкладні словосполучення, які виконують предикативну функцію. При назвах істот прийменник *в (у)* + Р.в. ніколи не позначає просторову близькість, його функція тут наближається до присвійної.

Ключові слова: дієслівні словосполучення, іменний компонент, прийменникові локативні конструкції.

Билык Я. С. Локативные конструкции с предлогом *в (у)* в восточностепных говорах: семантика и функции

Статья посвящена рассмотрению глагольных словосочетаний с локативными семантическими отношением с предлогом *в (у)*

в восточностепных говорах Донетчины. Зависимые компоненты в конструкциях с локативными отношениями выступают в винительном, предложном, изредка родовом падежах именного компонента конструкции и употребляются при различных глаголах, в частности при глаголе *быть* со значением бытия, пребывания, нахождения кого-то (чего-то) где-то, у кого-то, а также при различных глаголах состояния и действия (жить, найти / отыскать, ехать, делать, забрать и т.д.). На выражение пространственных отношений близости конструкции с предлогом *в (у)* + Р.п. встречаются достаточно редко. Такие словосочетания заменяются преимущественно структурами с предлогами *около, возле, край*. Глаголы движения, сочетаясь с В.п. множественного числа существительных-названий существ, образуют синтаксически неразложимые словосочетания, выполняющие предикативную функцию.

При названиях существ предлог *в (у)* + Р.п. никогда не обозначает пространственную близость, его функция в таком случае приближается к притяжательной.

Ключевые слова: глагольные словосочетания, именной компонент, предложные локативные конструкции.

Bilyk Y. S. Locative constructions with pretext in (in) in the eastern-steppe dialects of donetsk: semantic and function

The article is devoted to consideration of verbal phrases with locative semantic relations with the preposition *in (into)* in the eastern-steppe dialects Donetsk. Dependent components in the construction of locative ratios appear in the accusative, local, tribal genitive cases the nominal design and components used in a variety of verbs, including the verb „to be” with the meaning of life, stay, someone (something) somewhere, someone, and at various verbs status and force (live, find / to find, go, do, pick etc.).

Verbal design with a preposition *in (into)* express a differentiation regarding the spatial reference point, especially action directed into a particular object or space; action in the function approximation towards some guidance and act aimed at the verge of a specific territory, locality or subject at all, the so-called „imaginary penetration inside”.

Supporting members analyzed type structures can act as a verb, not associated with the value of traffic, but under the influence of noun-prepositional components are becoming shade of a directional action.

In expressing spatial relationship with proximity designs in preposition *in (into)* + *Gen.* are rare. These phrases are replaced mostly structures with prepositions *by, near*. When the names of creatures in preposition *in (into)* + *Gen.* never indicates spatial proximity, its function in this case approaching possessive. The most widely studied dialects represented in the construction of *in (into)* + *Acc.* to describe the spatial relationship when action is directed to the middle of some object or space. Verbs of motion, combined with *Acc.* plural nouns, names of beings form syntactically indivisible phrases that perform predicative function.

Key words: verbal phrases, nominal component locative prepositional construction.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2016 р.

Прийнято до друку 03.11.2016 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Мілева І. В.

М. О. Волошинова (Старобільськ)

УДК 811.161.2'28(477.52/6)

НАЗВИ ПОСУДУ ДЛЯ ВАРІННЯ ЇЖІ В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Назви посуду неодноразово привертали увагу діалектологів. Цю тематичну групу лексики (ТГЛ) докладно описано в дисертаціях українських учених на матеріалі говірок південно-західного наріччя [Ганудель 1980; Гоца 2001]. Також назви посуду й кухонного начиння розглянуто в системних діалектологічних дослідженнях К. Глуховцевої [Глуховцева 1992], А. Зеленька [Зеленько 1967], Г. Мартинової [Мартинова 1993].

Значні напрацювання у вивченні ТГЛ на позначення посуду мають представники російських діалектологічних шкіл. Комплексне дослідження кухонного начиння й посуду, що використовують у процесі приготування їжі, заготівлі припасів, їх зберігання тощо представлено в дисертаційній роботі Н. Власової [Власова 2002]. Підрозділи, присвячені предметно-побутовій лексиці говірок, містять дисертації Л. Максимової [Максимова 1976], О. Владимирської [Владимирская 1977], Н. Ерленбаєвої [Ерленбаева 2005].

Серед праць, у яких науковці зверталися до системних досліджень посуду в позадіалектній площині, назвемо дисертацію О. Малюк, яка простежила становлення номінацій посуду в сучасній українській мові [Малюк 2000], а також системний опис Н. П'яст, у якому досліджено шляхи формування тематичної групи „Назви посуду” (зокрема й в історичному аспекті); заявлену ТГЛ проаналізовано на підставі лексикографічних матеріалів та етнографічних джерел [П'яст 2003].

Об'єктом нашої розвідки обрано лексико-семантичну групу (ЛСГ) „Назви посуду для варіння їжі” в українських східнослобожанських говірках. Мета статті – здійснення лексико-семантичного аналізу й з'ясування причин динамічних змін в окресленому сегменті лексики.

Аналізовану парадигму представлено чотирма мікрогрупами, для яких у говірках виявлено низку спільних репрезентантів. На думку Г. Мартинової, така номінативна спільність породжена близькістю призначення реалій, що детермінує полісемантичність лексем [Мартинова 1999: 209]. Серед реалізаторів сем наявне найуживаніше